

2 Νοεμβρίου 2019

Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο· γονείς θέλουν!

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)





Ο κόσμος των ανθρώπων δεν είναι ένας πουρές – ένα ομοιογενές και λείο μείγμα, περασμένο ίσως από μίξερ, όπου τίποτε δεν ξεχωρίζει και δεν διατηρεί την ιδιαιτερότητά του. Είναι, αν θέλουμε να συνεχίσουμε με γαστρονομικές παρομοιώσεις, μια μεγάλη σαλάτα όπου μυριάδες συστατικά ανακατεύονται, έρχονται ή δεν έρχονται σε επαφή το ένα με το άλλο, ανταλλάσσουν μόρια κι ενέργεια, μετασχηματίζονται ίσως χημικά, μοιράζονται κι ενώνουν γεύσεις, μυρωδιές, υφή, συνδυασμούς που μιλούν στις αισθήσεις. Αλλά το κάθε συστατικό διατηρεί μέχρι το τέλος κάτι το ιδιαίτερο, που και τα άπειρα και, πολύ περισσότερο, τα έμπειρα αισθητήρια όργανα είναι σε θέση να το ξεχωρίσουν και

να το αποδώσουν ως ιδιαιτερότητα.

Η οικογένεια δεν είναι μια κρέμα – μια μάζα ομοιογενής και αδιαφοροποίητη, όπου όλοι είναι ίδιοι μεταξύ τους και κανείς δεν ξεχωρίζει από τους άλλους. Ακριβέστερα, αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, αν τα μέλη της αισθάνονται και λειτουργούν συστηματικά και σε μεγάλο βαθμό αδιαφοροποίητα, σαν δείγματα μιας και της αυτής ουσίας, τότε έχουμε μια οικογένεια όπου οι ψυχικοί κόσμοι τείνουν να συγχωνεύονται, να γίνονται μια ψυχική κρέμα, όπου κανείς δεν βρίσκει ούτε τον εαυτό του ούτε τον άλλο. Είναι γνωστό το τι παράγει μια τέτοια συντηκτική οικογένεια: παιδιά που είναι ψυχωτικά -πλάσματα που δεν ζουν για λογαριασμό τους, που δεν έχουν την αίσθηση της δικής τους ύπαρξης, που δεν κατοικούν στη δική τους ψυχή, που είναι ψυχικά χαμένα. Και είναι ακόμη παρατηρημένο ότι χρειάζεται να στραβώσει το πράγμα σε τρεις διαδοχικές γενιές για να προκύψει ένα παιδί ψυχωτικό. Δηλαδή, η «τρέλα» δεν έχει την αρχή της στο «τρελό παιδί», αλλά σε μια μακριά ιστορία όπου οι εκάστοτε γονείς δεν ανταποκρίθηκαν επαρκώς στις προδιαγραφές ανατροφής ενός παιδιού συγκροτημένου και ισορροπημένου.

Η οικογένεια λοιπόν δεν είναι ένα σύνολο αδιαφοροποίητο. Δεν είναι κρεμώδης οντότητα όπου ιδιότητες, θέσεις, λειτουργίες, ρόλοι, τρόποι, αισθήματα, σκέψεις, λόγια και πράξεις δεν έχουν τίποτε το ξεχωριστό. Δεν είναι ένα γήπεδο όπου όλοι οι παίχτες κάνουν τα πάντα – και τερματοφύλακες, και αμυντικοί, και στο κέντρο, και επιθετικοί, και αναπληρωματικοί στον πάγκο, και προπονητές, και διαιτητές ακόμη... Κάθε άλλο μάλιστα, σ' ένα σπίτι συγκατοικούν σώματα, φαντασίες, κινήσεις, λόγια, αισθήματα, σκέψεις, χώροι και πράγματα... όχι όμως εική και ως έτυχε, χύμα. Αλλά υπακούοντας σε μια άορατη παρτιτούρα, εκτελώντας μια εξυπνοούμενη χορογραφία, που τους αγκαλιάζει και τους κυβερνά όλους, και μάλιστα επενδυμένη με μύρια φορέματα οικογενειακής μυθολογίας. Μια οικογένεια είναι ένα σύστημα αυστηρά συγκροτημένο, που διέπεται από κανόνες. Και όπου ορισμένες ιδιότητες καθενός είναι τόσο ρητά καθορισμένες, που και να θέλει κάποιος δεν μπορεί να απαλλαγεί από αυτές. Οι θεμελιώδεις αυτές ιδιότητες είναι πρώτα απ' όλα οι προφανέστερες: ένας πατέρας είναι ο πατέρας· μια μητέρα είναι η μητέρα· ένα παιδί είναι το συγκεκριμένο παιδί – ούτε ο πατέρας του, ούτε η μητέρα του, ούτε κάποιο απ' τ' αδέρφια ή τα ξαδέρφια του. Ένα σπίτι δεν είναι ξενοδοχείο, όπου ο καθένας περνάει, μένει λίγο, μετά φεύγει – και στη θέση του έρχεται ένας άλλος, χωρίς ν' αλλάζει τίποτε στον τρόπο λειτουργίας του ξενοδοχείου. Σε μια οικογένεια, κανείς δεν είναι ούτε περαστικός, ούτε αναλώσιμος, ούτε αντιμεταλλάξιμος. Ακόμη κι αν κάποιος λείπει για λίγο ή πολύ μακριά, ακόμη κι αν κάποιος για μια περίοδο ανημπορεί να λειτουργήσει έμπρακτα (λόγω αρρώστιας, για παράδειγμα), ακόμη κι αν κάποιος απομακρυνθεί απ' την

κοινή εστία (λόγω χωρισμού ή και θανάτου, ή επειδή ένα παιδί μεγαλώνει και φεύγει για να δημιουργήσει δικό του σπίτι), και πάλι οι θεσμικές ιδιότητες παραμένουν αναλλοίωτες: Ο πατέρας, κι αν λείπει μακριά, παραμένει πατέρας. Η μητέρα, κι αν αγαπήσει και φύγει να ζήσει με κάποιον άλλον άνθρωπο, παραμένει μητέρα. Και το παιδί, κι αν δημιουργήσει δική του οικογένεια, παραμένει το τέκνο των γονιών του.

Οι εν λόγω συμβολικές ιδιότητες (έτσι τις ονομάζουμε) είναι συστατικά στοιχεία της ύπαρξης και της ιδιαιτερότητας του κάθε μέλους σε μια οικογένεια. Δεν αποδίδονται με βάση διαπροσωπικές διαπραγματεύσεις και συμφωνίες, αλλά σύμφωνα με τους θεσμικούς κώδικες και κανόνες της κοινωνικής ζωής. Οι ιδιότητες αυτές προκύπτουν από τα συμβολικά συστήματα όπου κατοικεί και ζει ο καθένας και χωρίς τα οποία οι κοινωνικές σχέσεις δεν ορίζονται ή δεν αντέχουν.

Θεμελιώδη τέτοια συμβολικά συστήματα είναι οι σχέσεις της συγγένειας, η γλώσσα και οι νόμοι: Αφαίρεσε ένα απ' αυτά κι όλα γκρεμίζονται... Οι συμβολικές ιδιότητες δεν ακυρώνονται ακόμη κι αν κάποιος κάποια στιγμή αισθάνεται κάποια τέτοια δομική ιδιότητα σαν βάρος και σαν βάσανο ακόμη. Κι αυτή η πάγια ρύθμιση έχει μέσα της μια βαθιά σοφία: Εξασφαλίζει ότι ο καθένας είναι ο εαυτός του και κανείς δεν μπορεί να του το αρνηθεί. Διασφαλίζει ότι κανένας δεν είναι ο άλλος και ότι κανείς άλλος δεν μπορεί να υπαρπάξει την ύπαρξή σου. Εγγυάται ότι, σε κάθε πολιτισμό και γλώσσα, υφίσταται για σένα μία θέση που κανείς δεν μπορεί να σου τη στερήσει - ακόμη κι αν σε υποβάλει σε χίλια βάσανα, ακόμη κι αν σε αιχμαλωτίσει ή σε σκοτώσει.

Αυτή η ανεξάλειπτη εγγύηση ενός αναφαίρετου χώρου προσωπικής ύπαρξης έχει φυσικά το τίμημά της. Που είναι το προφανές: Κανείς δεν μπορεί να μην είναι ο εαυτός του - κανείς δεν μπορεί να μην κατέχει τη θέση που του έχει οριστεί (πατέρας, μάνα, τέκνο, αδελφός ή αδελφή, στην περίπτωση της πυρηνικής οικογένειας). Κι αν κάποιος προσπαθήσει ή αναγκαστεί να μη βρίσκεται εκεί που είναι η θέση του ή να υπαρπάξει τη θέση ενός άλλου μέσα στην οικογένεια, τότε οι συνέπειες είναι αισθητές, χειροπιαστές και αναπόφευκτες: Κάτι στραβώνει στην οικογενειακή λειτουργία. Και η δυσλειτουργία αυτή αργά ή γρήγορα θα σημαδέψει και τα βιώματα, και τον τρόπο, και τις σχέσεις, και, τελικά, την ίδια την ψυχή όσων παλεύουν να σταθούν, να βουλευτούν ή και να επωφεληθούν από το ότι στην οικογένεια κάτι έχει στραβώσει. Η ψύχωση είναι η ακραία απόληξη μιας γκάμας παθολογικών καταστάσεων που φύονται στο έδαφος μιας τέτοιας στρεβλής οικογενειακής λειτουργίας. Μιας γκάμας που εκτείνεται σε πλήθος εκδηλώσεων, όπως οι αδιέξοδες διαπροσωπικές εντάσεις και συγκρούσεις, οι διαταραχές προσωπικότητας, οι εξαρτήσεις και η παραβατικότητα, οι επικίνδυνες

συμπεριφορές και η ατυχηματίτιδα, η δυσφορία και η δυστυχία, το «κακομαθημένο» παιδί και ο περιθωριοποιημένος, «ανύπαρκτος» γονιός, οι εξόφθαλμα εσφαλμένες επιλογές... και τόσα άλλα.

Τι στραβώνει λοιπόν όταν κάτι στραβώνει στο σπίτι; Απ' όσα είπαμε μέχρι τώρα, είναι φανερό το εξής: Η προσωπική ύπαρξη συγκροτείται και ισορροπεί πρωταρχικά στη βάση της συμβολικής πραγματικότητας - ενός συνόλου ιδιοτήτων και σχέσεων που δεν είναι ούτε ευκαιριακές, ούτε επιλέξιμες, ούτε αντιμεταλλάξιμες, ούτε αντικαταστάσιμες, ούτε συμμετρικές. Οι φυσικές ιδιότητες της ύπαρξης από μόνες τους δεν επαρκούν να διασφαλίσουν την ψυχική συγκρότηση και ισορροπία. Κάποιος ή κάποια μπορεί να έχει αρτιμέλεια, υγεία, ομορφιά, φυσικά χαρίσματα... και πάλι να μην είναι ευτυχής ή να μην έχει ψυχική ευστάθεια. (Ο κόσμος του θεάματος είναι γεμάτος από τέτοιες ζωές ναυαγισμένες...) Ενώ κάποιος άλλος ή κάποια άλλη μπορεί να έχει μικρή ή μεγάλη φυσική επιβάρυνση, και όμως η ζωή του να χαρακτηρίζεται από ψυχική ισορροπία.

Προφανώς, η προσωπική ύπαρξη δεν νοείται δίχως τη βιολογική ύπαρξη. Όμως, η προσωπική ισορροπία προϋποθέτει απαραίτητα την εναρμόνιση της ψυχικής λειτουργίας με τις συμβολικές προδιαγραφές του βίου.[...]

Πηγή: Ν.Σιδέρη. «Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!»-αποσπάσματα. Εκδ. Μεταίχμιο.